

A Pásztor

KERESZTURY DEZSŐ NYOLCVANÉVES

Iskolám, a dunántúli kisváros gimnáziumának nyomtatott évkönyvében olvastam először a nevét, 1946-ban, ekképpen: „Állami főfelügyeleti hatóság: A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium. Miniszter Keresztury Dezső dr.” Aztán eltelt néhány év, köztük a „fordulat éve”-nek mondott idő, s a pesti egyetem bölcsészeti karának hallgatója lettem. Keresztury Dezsővel is nagyot fordult a világ. Amikor a Széchényi Könyvtár olvasóterme előtti folyosón jellegzetes járásával, hóna alatt bekötött, súlyos újságpéldányokkal, leszegett fejjel, előre hulló hajjal, ferde vágású, alulról fölfelé tekintő, mongol szemekkel végigment egy férfi, valaki hozzám ért, és azt mondta: — Ez ő... — Újabb néhány esztendő múltán, 1955-ben, figyelmet keltő, fölvilványozó tanulmányát olvastam a Csillagban a magyar irodalmi hagyományok megőrzéséről és ápolásáról. Akkor már magam is dolgoztam, egy másik dunántúli városban tanítottam, és a helykeresés, a magamratalálás, az önkifejezés küzdelmében segített ez az esszé: a város irodalmi emlékeinek nyomozásába, mindenekelőtt Babits diákévei föl kutatásába fogtam. Nem sok idő telt el, s Keresztury Dezső nevével két karcsú verseskötet homlokán találkoztam. A *Dunántúli hexameterek* telt zengésű, Berzsenyi hangjára emlékeztető darabjai — melyek közül néhányat korábban a Válaszból ismertem — és a *Lassul a szél* tiszta fényű, filozofikus szonettjei ma is legkedvesebb olvasmányaim, s alighanem Keresztury lírájának meg nem haladott csúcspontjai. Később megismertem Keresztury biológiai és szellemi szülőföldjét is, Egerszeget, a falu és a város határán élő zalai megyeszékhelyet és Nemesgulácsot, a tágas nemesi udvarházat, a szülői házat, a fölnevelő, gyermekkori környezetet és tájat. Ettől az időtől „kortársi” olvasója lettem: kiteljesedő írói pályája figyelője, munkásságának megbecsülője, egy-egy új könyvének kritikusa. A magyar irodalom és a magyar zenetörténet vizuális értékeit két képeskönyvben adta ki. Balaton-szerelme újabb és újabb könyvek, tájesszéik írására sarkallta. Ugyancsak visszatérő, életét végigkísérő témája Arany János, aki az irodalomtörténezt Keresztury-nak kínálta állandó igazgatószert. A soha el nem hallgató lírikus „őszikéi”, gyarapodó versei pedig újabb kötetekben — *Emberi nyelven, Így éltem, Pásztor* — kaptak helyet, s egy, a költészetünkben hiányzó hang, a valódi öregkori líra szálát szőtték a mai magyar poézis egészébe.

Keresztury Dezső a második Nyugat-nemzedék tagja, Szerb Antal, Halász Gábor, Cs. Szabó László szellemi rokona. Később a Válasz gárdájához számított, a népi írói mozgalommal rokonszenvezett, de mindig megőrizte egyéniségét, szellemi karakterét, egyéni útját. Ma, amikor e nemzedéknek jóformán ő az egyetlen itthon élő tagja, s az Illyés halála után árván maradt örökség egyik hivatott őrzője és továbbadója, talán nem ünneprontás, ha arra emlékeztetünk, hogy még Illyés szellemi súlya és tekintélye ellenében is — éppen az igazi barátság és megbecsülés okán — volt saját véleménye és nézőpontja. Illyés a harmincas évek végén írt verse a *Hídi vásár*. „Hol a vásár, ott a vásár, / közepében sámán kántál” — kezdi Illyés, majd a hortobányi hídi vásár képében a magyarság kelet-európaisága, ázsiai eredete, kétezer éves múltja mellett tesz hitet: „Ilyen néppel, ilyen fórum / lehettél, ősz Karakórum”. Keresztury az érem másik oldalát mutatja föl, a pusztá-mellett a falut, a kétezer éves múltból a második ezredévet, a Nyugat-Európához fűző hagyományokat, a kereszténységet, a vásári kavargással szemben a rendezettséget, a „felhőnyi por”-ral szemben a vásár ünnepi arcát. A *Zalai vásár*, az Illyésnek ajánlott „ellenvers” az egerszegi vásár képét emeli jelképi szintre, teszi a magyar

élet szimbólumává. Keresztury nem tagadja Illyés igazát, csak éppen más oldalról közelíti meg a kérdést, a történelem más értékeit emeli ki, az európai műveltség, a latin szellem rangját nyomatékosítja: „Milyen más is, milyen látvány / egerszegi híres vásár! / ... / Hol a vásár? — itt a vásár, / nem az Obnál: a Zalánál. / Nem csak összerőffent népség; / ó-magyarág s kereszténység...”

Keresztury Dezső költő, kritikus, irodalomtörténész és fordító. S a fősorolást folytathatjuk: színházi és filmkritikákat ír, a könyvtártudomány művelője, szerkesztő és pedagógus, a művelődéspolitikai elméleti és gyakorlati kérdéseinek ismerője... Műfajokat, könyvtípusokat teremtett, műsorsorozataival meghódította a tömegkommunikációs fórumokat... Keresem a pályáját összefogó, a különféle műfajokat és tevékenységi formákat összefűző jegyet, a munkásságában eligazító, rendteremtő elvet. Keresztury Dezső a hajdani első, majd második magyar reformnemzedék örökségének továbbvivője, a valódi, a lelki nemesség őrzője és ápolója. A nemzeti kultúráknak mindig szükségük volt gyökeres megújítókra, a művészet forradalmáira és a már megteremtett értékek őrzőire, reformerekre. Keresztury a hazai latinos-nemesi kultúra továbbhordozója, a megteremtett művelődési javak életetője. Költészetének legszebb, hozzám legközelebb álló darabjai — a *Dunántúli hexameterek* és a *Lassul a szél* versei mellett — a portréversek, a megemlékező költemények, a Berzsenyiről, Vörösmartyról, Deák Ferencről, Szabó Lőrincről, Radnótiról, Gyergyai Albertről rajzolt portrék; s irodalomtörténeti munkásságának központi gondolata az Arany János-i életmű értékeinek fölmutatása. Itt a múlt nem elfordulás a jelentől, hanem tápláló erő, a haladás reménye. Itt az értékek őrzése nem pusztá mumifikálás, hanem a sarjadó új karózása. Keresztury birtokosa annak a kivételes emberi tulajdonságnak, hogy képes meghallgatni és mérlegelni, befogadni és szeretni a legkülönbélebb szellemi teljesítményeket, föltéve, ha azok jelentékenyek. Nem az öncsonkító vagy-vagy-ok embere. Életművének központi gondolata, munkásságának vezérelve: az egymástól különböző, eltérő értékek nem kizárják, hanem kiegészítik egymást. Méltányolja az övétől eltérő nézeteket, rokonszenvezni tud más felfogásokkal is. Pályája úgy alakult, hogy ezt az igényét és hitét a sűrűn változó történelmi körülmények között csak a műfajok folyamatos cseréjével, változtatásával tudta képviselni, érvényesíteni és kifejtetni. A „sokoldalúság” nála a teljesnek, az egésznek más-más oldalról történő meghódítására szervezett vállalkozás.

Keresztury Dezső egy nálunk eléggé ritka írótypus, az „irodalmi ember”, régiesen szólva: a literátor, a literátus férfi képviselője; megjelölésére az angol nyelvben találni megfelelő kifejezést: *literaty gentleman*.

De nincs szükségünk az angol szóra. Keresztury az az író, aki költészetében maga megteremtette az öndefiníció legalalóbb metaforáját. Utolsó verseskötetének címét — *Pásztor* — egész életműve fölé írhatjuk jellemzésül. „Hálát nem várni tanít tapasztalatom, / mégis hadd osszam szét gyümölcsömeimet, / s szóljak azzal, hogy teszem a dolgom.” Magatartása egy köszönyre, önzésre, magamutogatásra hajló, „önérvényesülésre” biztató korszakban és irodalmi közéletben mindenképpen példa. Olyan erények birtokosa, amelyeknek ma jobbára híjával vagyunk.

A közelmúltban valamely személyes ügyben segítségét kértem, majd szívességét levélben megköszöntem. Keresztury arra is alkalmat talált, hogy egy levelezőlapon a köszönet köszönetének kifejezésére jelet adjon.

Keresztury Dezső tisztán látó ember és biztonsággal ítélkező művész, mert a szeretet és a jóakarát vezeti tekintetét. Vörösmartyval mondjuk: „Fény nevére, áldás életére.” S kívánjuk, legyen ereje és ideje legkedvesebb tervei megvalósítására, további tennivalói elvégzésére. „A visszasz alkonnyatban” szükségünk van a Pásztorra.